

Karel Čapek O Politice: Účelem politiky je poskytnout politikům zaměstnání a my to platíme

- CZ24 News | 4. listopadu 2021

Politika je to, co dělají politikové nebo ti, kdo se jimi chtějí stát; politikové pak jsou zvláště k tomu účelu se přihlásivší osoby, jež jsou placeny za to, že dělají politiku; vlastním účelem politiky je poskytnout těmto osobám stále zaměstnání nebo ukojení jisté ctižádosti; my ostatní pak na to platíme.

Už poněkoliť se v tomto cyklu „Jak jsem potkal knihy“ vracíme k dílu Karla Čapka (1890-1938). Čapek byl sice pilný autor literární a dramatický, ale při vši účtě, až na výjimky (třeba Válka s mloky) byla jeho beletristická tvorba mnohdy zastíněna prací žurnalistickou. Mnoho z jeho textů novinářských má svou živost a aktuálnost navzdory desetiletím, jež uplynula od jejich vzniku., píše Petr Žantovský.

Pro dnešní čtení jsme vybrali eseje a úvahy z jeho knihy O věcech obecných aneb Zoon politician (prvně vyšla roku 1932, ale zahrnuje i tématicky příbuzné texty z předchozí dekády). Jsem přesvědčen, že v dnešní rozpolcené, zmatené a z kloubů vymknuté doby přinese zajímavý pohled na věci, jež nám jsou až nepříjemně povědomé.

Karel Čapek: O Politice

Kdybychom dali na to, co se o politice říká a píše, bylo by možno ji definovat asi takhle: Politika je to, co dělají politikové nebo ti, kdo se jimi chtějí stát; politikové pak jsou zvláště k tomu účelu se přihlásivší osoby, jež jsou placeny za to, že dělají politiku; vlastním účelem politiky je poskytnout těmto osobám stále zaměstnání nebo ukojení jisté ctižádosti; my ostatní pak na to platíme.

Politická činnost provozuje se toliko v parlamentě, v klubovnách a na veřejných i důvěrných schůzích. Provozování politické činnosti je vázáno na koncesi, kterou udělují politická grémia zvaná Strany. Mimo Strany není žádné politiky.

To asi je představa, kterou má o politice průměrný nespokojený občan naší republiky; neříkám, že ta představa je bezdůvodná, ale je trochu neúplná. Nikdo z nás si neklade otázku, je-li nebo může-li vedle toho být ještě nějaká jiná politika v daleko širším a obecnějším smyslu, politika, na které máme nebo můžeme mít jakýsi podíl všichni; není-li například něco, co bych nazval soukromý osobní politický život a osobní politická iniciativa. Jsme velmi sytí nespokojení s politikou politiků; reptáme plni hořkosti, ale to se rozumí, máme tím asi tolik vlivu na běh politiky, jako bychom měli na směr větru. To vše může být v pořádku, ale je to trochu málo. Pro svou osobu naprosto netoužím dělat politiku, ale silně bych si přál politicky žít. Nemyslím, že k tomu stačí politické krédo, byť se našlo sebeandělštější; i kdybych byl nadšeným stoupencem politické strany Cherubů, není toto nadšení ještě pražádný politický život.

Říká se, že u nás je veřejný život přepolitizován; patrně ano, ale náš osobní život není ještě vůbec zpolitizován; ještě jsme neobjevili, že naše vlastní neplacená životní praxe je nebo může být realizováním jistých politických úkolů. Býti občanem, už to je nebo může být jakási politická aktivnost; záleží jen na tom, jakými jsme občany.

Karel Čapek: O naší straně

Mluvíme-li o politice, myslíme tím vždycky jen poslance a politické profesionály; nikdy to slovo nevztahujeme na sebe samy. Řekl bych, že při vši kritice nesmírně přeceňujeme politiky a velmi podceňujeme svou vlastní politickou funkci. Každá užitečná práce je

politická. Šije-li švec boty, které nás tlačí, zhoršuje tím makavě poměry beztoho dosti dezolátní; a šije-li k tomu příliš draho, zhoršuje je dvojnásob. Politický smysl každé práce je dělat ji tak, aby tím pokud možno získal život těch ostatních. Kdybychom řekli, že politika je péče o veřejné blaho, tedy švec pečuje o veřejné blaho především dobrými botami a řezník dobrým masem; jejich politické ideály jsou pro veřejné blaho jaksi méně důležité. Já nevím, čím vy jste; ale jste-li odsouzen dělat takovou práci, že pro veřejné blaho je zcela lhostejno, dělá-li se dobře nebo špatně, ochotně nebo neochotně, nebo nedělá-li se vůbec, pak vás, pane, lituju; musí to být otrava. Ale je-li vaše práce taková, že jí můžete rozmnožit úhrn statků nebo zvýšit úroveň života ku prospěchu hodně mnoha lidí, pak, pane, jste politicky velmi aktivní. Řekl bych, že ideál demokracie je součinnost odborníků. Dnes sice ještě platí moudré slovo, že demokracie, toť diskuse; ale diskusi pěstujeme obyčejně jenom tehdy, když nevíme docela přesně, co se má dělat. Diskutují-li doktoři, má-li nebo nemá-li se řezat určitý případ apendicity, svědčí to o tom, že jejich lékařská jistota není ještě úplná. Nepřáli bychom si, aby dělníci diskutovali, spadne-li náš dům; ve věcech života je nám milejší nesporná jistota.

Zatím však rozumíme demokracii v tom smyslu, že mám-li to tak říci, zedníci diskutují, má-li se řezat slepé střevo. Až získáme ve velmi četných oborech života rozsáhlejší zkušenosti a nesporné jistoty, ztenčí se podstatně oblast možných diskusí a tím i melhubovské politiky; ale jediná cesta k tomu je právě získávat zkušenosti a pokoušet se o potřebné jistoty. Avšak takové věci leží ve směru všeho druhu užitečných prací a nedají se objevit diskusí ani hlasováním.

Loajálnost, to je jiný politický úkol, který ještě není dostatečně objeven. Jakkoli bych vám to řekl? Například v Anglii (ted' řeknete, že jsem anglofil, ale to nevadí) mne nejvíc překvapilo, že tam na železnicích nemají strážní domečky; patrně tam mlčky předpokládají, že nikoho nenapadne položit na koleje dynamitovou patronu nebo odšroubovat kolejnice. U nás ve všech našich institucích a řádech spíše mlčky předpokládáme, že v každém člověku je víceméně vyvinuta náklonnost odšroubovávat kolejnice nebo klást dynamitové patrony tam, kam nepatří. Chodíme po zuby ozbrojeni jakousi nedůvěrou a nepřátelstvím ke všemu, co má dvě nohy, a také se podle toho chováme. Loajálnost se nezačíná poměrem k státu, nýbrž poměrem k člověku; to je sám základ vší politiky a důležitější vyhlášení lidských práv než sebelepší ústava.

Karel Čapek: O kompromisu

Ovšem je jakýmsi zvykem odkazovat veškeru žádoucí změnu mravů příštím generacím. To se rozumí, nikdo z nás nemůže změnit svět, ale může aspoň trochu změnit sebe sama. Všechny velké politické ideály, ať je to demokracie nebo socialism nebo co jiného, nejsou jenom věci přesvědčení, nýbrž také (a hlavně) věci mravů.

Máme víceméně všichni plnou hubu demokracie, ale myslím, že bychom byli ve značných rozpacích, kdybychom měli kteréhokoliv večera říci, co jsme toho dne udělali zřetelně demokratického. Většina politických ideálů vyjadřuje naše očekávání toho, co má kdesi nahoře udělat vláda nebo parlament, ale celkem velmi slabou představu toho, co máme tady dole dělat my. Mluvíme o zájmech společnosti, o společenském řádu, o veřejnosti a jiných takových věcech; ale společnost není něco mimo nás, společnost je především styk lidí; společnost je jméno pro všechny hodnoty, které máme společné s ostatními lidmi. Každá politika, ať je jakékoli její jméno, má se ověřit především tím, že zvyšuje a rozmnožuje společenské hodnoty. Možná že se neshodneme v tom, co společnost má být; ale shodneme se dosti snadno v tom, co není společenské – dejme tomu otravovat studně nebo pošlapat sousedovi jeho kapustu. Ale ať si představujeme společnost jakkoliv, předpokládáme, že to má být jakýsi pořádek mezi lidmi; dobrá, získat osobní pořádek ve styku s lidmi, to je loajálnost. Prostě loajálnost je politický styk člověka s člověkem; a víc už o ní neřeknu.

Socialism, to je také politika, která se nedělá jenom v parlamentě nebo v organizacích. Nedovedu si dobře srovnat v hlavě, jak je možno kázat o socialismu a boji proti kapitálu a neuložit si přitom jistou dobrovolnou - neřeknu chudobu, ale kázeň spotřeby. Rovněž se mi

nerýmuje houževnaté trvání pauperismu vedle tak tuze akcentovaného sociálního vědomí. Myslíme-li to doopravdy s jakoukoliv sociální teorií, máme nebo měli bychom z ní dost co uskutečňovat ve svém osobním hospodářském životě, - pokud nejsme z těch, kteří skutečně nemohou dávat nebo si odpírat, protože už nemají z čeho.

Nemůže se o nás sice říkat, že náruživě uctíváme stát; ale přesto jsme fanatičtí etatisti; všechno čekáme jenom od státu, všechno mu ukládáme a div se nedomáháme toho, aby nás přišel podrbat soudní sluha, kousne-li nás blecha. Jeden z našich národních rysů je silná nechuť k úřadům; ale stejně výrazným rysem naší národní povahy je mystická důvěra, že úřady se mají o všechno postarat a mají k tomu plno prostředků. Kdyby na nás letěla kometa, budeme křičet po povolaných úřadech; kdyby nějaký drak na nás žádal denně tři panny a tři mládence k sežrání, nevstane mezi námi hrdina, který by s drakem bojoval, nýbrž obrátíme se na četnickou stanici. Necht' povolané kruhy zakročí, umírá-li žebráčka v příkopě hladem; necht' vláda podnikne energické kroky proti řádění myši v naší pšenici; necht' ministerstvo veřejných prací neprodleně odstraní suchou větev, která překáží na erární silnici mezi Vysokým Mýtem a Domažlicemi. Odkopnout řečenou větev do příkopu, to by byl osobní politický čin, jenž se přičí našemu zažranému etatismu. A přece každá povinnost, o kterou státu ulehčíme, je politický pokrok; vzestup demokracie je myslitelný jen ve formě občanské autonomie.

Karel Čapek: O duchu demokracie

Nikde není tak naze vidět nepolitichnost našeho života jako v úpadku samosprávy. A v našem centralismu, ano; ale to dvoje jde nejspíše nějak pospolu. Byl jsem nedávno na jednom malém městečku; měli tam zrovna na náměstí veřejnou schůzi o papežském nunciovi; ale pokud vím, neměli tam dosud na náměstí tábor lidu o místním vodovodu. Dělat na malém městě politiku, to, jak se zdá, znamená převáret parlamentní polévky; to znamená přísahat na koalici místo na lepší budoucnost okresní silnice; to znamená volat po Třetí internacionále místo po druhé stříkačce. Každá konkrétní politika je především lokální; zdá se však, že stojíme na kraji velmi povážlivého stavu, totiž duševního odumírání venkova. Takzvaný probudilý člověk na venkově je člověk, který běduje na malé poměry a stůně touhou dostat se do Prahy. Bylo by jinou věcí polemizovat s pověrou, že Praha je velkoměsto; bohudík není to tak zlé. Ale zlé je, že tato pověra ochromuje regionální ctižádost. Žít na menším městě, to už není žít plně a sytě; tady se duchový život jaksi vytrácí v písku. Zastavte se u knihkupeckého výkladu na malém městě; je to svrchovaně poučné. Zdá se skutečně, že duševní stav venkova je velmi špatný; ale je otázka, není-li mu pomoci. Abych tak řekl, mne méně znepokojují akutní pitomosti Prahy než chronická tupost malého města - prostě proto, že na malých městech a v jejich farnostech žije dvacetkrát víc národa než v celé Praze i s Hostivaří a Kobylisy. Máme-li vůbec myslet na nějaký pokrok, je ho víc a širě třeba v maličkých centrech s podloubím a baňatou věží než v Rudolfinu a okolí. A tady zvýšit úroveň života - nu, není-li tohle dost rozsáhlý úkol pro lidi, jimž politika není jen věcí papírové legitimace, nýbrž osobní aktivity a osobního prožití, pak ať jsem nejzbytečnější z ševců, kteří se kdy spustili svého kopyta. (1925)

ZDROJ: prvnizpravy